

CÂU CHUYỆN SỰ PHẠM VỀ PHƯƠNG PHÁP “NHỮNG CÚ BÙNG NỔ”

VÕ THỊ BÍCH HẠNH*

Trong những năm 20 và 30 của thế kỷ 20, trên lĩnh vực giáo dục lại trẻ vị thành niên phạm pháp nhân loại đã từng biết tới những thành tựu làm xao xuyến lòng người do nhà giáo dục xô viết lỗi lạc A.S.Makarenko cùng với tập thể các nhà giáo dục – đồng nghiệp của mình sáng tạo ra từ hai cơ sở giáo dục nổi tiếng: trại Gorki (1920-1927) và công xã Dzerjinski (1927-1935).

Trên cơ sở tổng kết những kinh nghiệm hoạt động thực tiễn tuyệt vời ấy, Makarenko đã xây dựng thành công hệ thống lý luận giáo dục trẻ vị thành niên phạm pháp, đáp ứng được yêu cầu bức xúc của sự nghiệp xây dựng xã hội xã hội chủ nghĩa của nhiều nước trên thế giới.

Từ trong hệ thống lý luận giáo dục của Makarenko, các nhà giáo dục Việt Nam, cũng như nhiều nhà giáo dục ở các nước khác, đã tìm thấy hàng loạt các phương pháp giáo dục hay, hợp lý, có hiệu quả, ví dụ như phương pháp xây dựng tập thể học sinh nhiều lứa tuổi, phương pháp tác động giáo dục song song, phương pháp giáo dục bằng hệ thống viễn cảnh, phương pháp giáo dục bằng loại hình “lao động-quan tâm” (trud zabota) v.v..

Trong khuôn khổ bài báo này, người viết chỉ xin đề cập một phương pháp liên hệ trực tiếp đến việc thực hiện chủ nghĩa nhân đạo mang tên Makarenko (vẫn quen gọi là “chủ nghĩa nhân đạo Makarenko”); đó là phương pháp “những cú bùng nổ” (metod vzrúvov), mà trong các văn bản tiếng Việt vẫn quen gọi là “phương pháp bùng nổ”.

Đó là phương pháp tổ chức những tác động nhằm tạo ra sự diễn biến đột ngột (đột biến) trong tâm lý của người được giáo dục, có cái được ghi nhận một bước tiến bộ có ý nghĩa đối đời trong quá trình làm lại nhân cách của

* Thạc sĩ Trường ĐHSF TP.HCM.

người đó, đồng thời, nhờ ấn tượng mạnh mẽ của sự đột biến tâm lý ấy mà tạo ra một quyết tâm đầy nhanh hơn nữa việc làm lại nhân cách của mình.

Bằng sự thành công trong công tác của mình và tập thể sư phạm ở các trại giáo dục tiên tiến, Makarenko đã khẳng định tác dụng to lớn của phương pháp “bùng nổ” trong công tác giáo dục trẻ em. Ông thường đưa ra hai thí dụ để giải thích và minh họa cho phương pháp này.

Thí dụ thứ nhất: câu chuyện đi lính tiền của Semeon.

Câu chuyện xảy ra tại trại Gorky và được Makarenko kể lại trong tác phẩm “Bài ca sư phạm”.

Semeon Karabanov có tên thật là Semeon Kalabalin. Chú bé vào trại năm 1920, với quá khứ nổi danh vì phạm pháp luật: đã nhiều lần phạm tội, kể cả cướp giật. Qua một thời gian ở trại, Semeon đã có nhiều chuyển biến trong nhân cách. Một hôm, Makarenko gọi Semeon lên phòng giám đốc nhận nhiệm vụ mới.

“- Đây là một giấy ủy quyền. Chú sẽ đi lính 500 rúp ở kho bạc.

Semeon giương mắt và há mồm ra, mắt hấn tái nhợt màu gio, hấn ngượng ngập nói:

- Năm trăm rúp? Thế rồi sao nữa?

- Chả có gì nữa, tôi vừa đáp vừa nhìn vào ngăn kéo bàn giấy, chú sẽ đem về đây cho tôi.

- Cháu sẽ đi ngựa chứ?

- Tất nhiên. Dù sao chú cũng đem một khẩu súng lục đi.

Tôi trao lại cho Semeon đúng cái súng lục mà hồi mùa thu tôi đã rút ở thắt lưng của Michiaghin ra, với ba viên đạn y nguyên như cũ, Semeon như cái máy cầm nó lên tay, nhìn nó một cách dữ tợn, ấn mau nó vào túi áo, và không nói gì hơn nữa, bước ra khỏi phòng. Mười phút sau, tôi nghe tiếng móng ngựa đập trên nền đá tảng: một kỵ sĩ phóng ngựa vút qua cửa sổ phòng chúng tôi.

Trước khi trời tối Semeon trở về phòng giấy của tôi, mặc một cái áo bông ngắn thợ rèn thắt ngang lưng, người trông thon mảnh nhưng có vẻ buồn. Hấn lẳng lặng đặt lên bàn giấy một tập giấy bạc và khẩu súng lục.

Tôi cầm lấy tập giấy bạc và hỏi hấn một cách thản nhiên hết sức bằng một cái giọng không ngụ một mảy may ý tứ gì:

- Chú đếm rồi à?

- Vâng!

Tôi chệnh mảng ném tập giấy bạc vào ngăn kéo

-Vậy cảm ơn sự khó nhọc của chú. Chú đi ăn đi.”

Chưa hết ngạc nhiên và xúc động, hai tuần sau Semeon lại được Makarenko giao một nhiệm vụ mới: đi lĩnh 2000 rúp. Điều này không những làm cho chú ngạc nhiên mà còn tức giận như phát điên với Makarenko. Vì Semeon nghĩ, ông không thể nào lại có lòng tin đối với mình đến vậy!

“- Chú sẽ đi lĩnh 2000 rúp.

Hắn tức giận nhìn tôi hồi lâu, ấn khẩu bronin vào túi, và sau cùng nói, nhấn từng tiếng một:

- Hai nghìn? Thế ngộ cháu không đem tiền về?

Tôi nháy chồm lên khỏi ghế ngồi và quát hắn:

- Này, xin chú, đừng có nói chuyện ngu xuẩn! Người ta ra cho chú một cái lệnh, thì chú đi đi, và người ta bảo chú gì thì chú cứ làm.

Semeon xo một bên vai lên, và lẩm bẩm mơ hồ:

- Vâng, được...

Khi đem tiền về hắn giục tôi:

- Bác đếm đi.

- Đếm làm gì?

- Bác đếm đi, cháu xin bác đấy.

- Nhưng chú đếm rồi chứ ?

- Bác đếm đi, cháu bảo bác mà.

- Ô, thôi!

Hắn đưa tay lên nắm cổ họng, tựa hồ có cái gì làm hắn ngạt thở, rồi hắn kéo tường đến đứt cổ áo ra, và đi đi lại lại trong phòng.

- Bác đùa giễu cháu! Không có thể nào bác tin cháu được. Không có thể!

Bác cũng cảm thấy rõ thế chứ? Không có thể nào như vậy! Đây là một chuyện đánh cuộc bác cố ý làm ra, cháu biết, bác cố ý...

Bị nghẹt thở hắn ngồi xuống một chiếc ghế.”

Sau khi tức giận và hét lên Semeon đã kể lại cho Makarenko những suy nghĩ của mình trên đường đi lĩnh tiền: lòng quyết tâm đem tiền về để xứng

đáng với lòng tin của Makarenko; sự nghi ngờ về lòng tin của Makarenko đối với nó.

“- Giá mà bác biết! Giá thử bác chỉ biết cho thôi! Trong khi phi ngựa trên đường cái, cháu nghĩ: nếu trên đời có một ông Chúa Trời, và nếu ông Chúa Trời ấy phái một thằng nào đến, và thằng ấy ở trong rừng ra nhảy xổ vào cháu... Cứ cho một chục thằng đến, bao nhiêu cũng được, cháu không biết. Cháu sẽ bắn, cháu sẽ cắn, cháu sẽ tự vệ như một con chó, kì cho đến chúng giết chết cháu... Bác có biết không, cháu gần phát khóc lên được. Thế mà cháu, cháu biết rằng: bác đang ngồi đây, ở nhà này mà tự hỏi: liệu nó có đem tiền trở về không? Bác đã thử liều, có phải thế chẳng?”

- Chú buồn cười thật, Semeon ạ! Với tiền bao giờ mà chẳng phải liều.

Không liều thì làm thế nào đem được tiền về trại. Song tôi, tôi nghĩ như thế này: giá là chú đem tiền về, thì sự liều ít hơn. Chú trẻ khỏe, chú cưỡi ngựa rất thạo, dù gặp quân cướp nào chú cũng tự gỡ thoát được, chứ còn tôi thì chúng sẽ tóm tôi dễ như chơi .

Semeon vui vẻ nháy một bên mắt:

- Ô, bác Antôn Sêmionovich, bác khôn thật đấy !

- Thôi đi, tôi cần gì phải chơi nước khôn? Bây giờ chú biết lĩnh tiền như thế nào rồi, và từ nay trở đi chú tiếp tục lĩnh tiền. Tôi trả sợ gì hết. Tôi biết: chú cũng là một người ngay thật như tôi. Tôi đã biết trước từ lâu rồi kia, vậy chú không nhận thấy sao ?

- Không, cháu lại cứ nghĩ là bác không biết, Semeon đáp, và vừa bước ra khỏi buồng giấy tôi vừa hát văng lên:

*Từ đỉnh núi chênh vênh hiểm trở,
Bầy chim ưng rời tổ cao bay,
Cao bay rộn rã vui thay,
Tiếng kêu giống giã dó đây tìm mồi.”*

Thí dụ thứ hai: việc tiếp nhận trẻ hư vào trại Gorki

Trước đây, khi gửi trẻ hư vào trại, công an vai vác súng tay ôm hồ sơ, áp giải các em vào văn phòng và bàn giao cho trại. Cách tiếp nhận chúng như ở một trại giam, mà không phải là một cơ sở giáo dục. Makarenko và tập thể các nhà sư phạm ở trại cảm nhận rất sâu sắc những ảnh hưởng xấu do cách tiếp nhận đó mang lại trong quá trình phấn đấu làm lại nhân cách của các em

ở trại. Và ông đã tiếp nhận trẻ theo một cách khác, theo phương pháp “bùng nổ”.

Khi có trẻ hư được gửi vào trại, các đồng chí công an sẽ tập trung chúng ở một sân ga xe lửa cách trại vài cây số. Một đội thiếu niên của trại cầm cờ đánh trống dẫn đầu đội ngũ chính tề đến đón bọn trẻ. Đến sân ga, một đội viên trong tư thế chính tề đại diện cho trại đứng ra đồng dục nói với bọn trẻ: “Chúng tôi trại viên trại Gorki, mời các bạn đi về trại cùng chúng tôi. Vì Tổ quốc XHCN, chúng ta sẽ cùng nhau học tập, lao động và làm lại cuộc đời. Nào mời các bạn!”

Tiếp đó, trại tổ chức một cuộc đón tiếp bọn trẻ ở trại: giới thiệu trẻ với trại, tắm giặt và phát quần áo cho chúng. Việc lấy khẩu cung, phạt giam, đánh đập... không hề xảy ra như chúng đang chờ đợi, ngược lại chúng được cả trại thương yêu, trân trọng làm chúng hết sức xúc động. Chính quá trình tiếp nhận trẻ như thế đã tạo cho chúng một tâm lý thuận lợi, quên đi quá khứ bất hạnh của mình để sẵn sàng làm lại cuộc đời.

Makarenko đặt tên cho phương pháp này là phương pháp “những cú bùng nổ” với ý nghĩa, đối với trẻ hư không phải chỉ tác động một lần như những thí dụ trên là đủ để các em tiến bộ, mà để làm lại một nhân cách nhất định cần phải tiến hành nhiều lần những tác động như thế và trong những hoàn cảnh khác nhau. Đặc biệt, trong thực tiễn công tác giáo dục Makarenko đã vận dụng thành công phương pháp “bùng nổ” không chỉ đối với cá nhân mà còn đối với cả tập thể.

Phương pháp “bùng nổ” có một ý nghĩa và tác dụng to lớn trong thực tiễn giáo dục trẻ hư của Makarenko. Đây chính là việc thực thi chủ nghĩa nhân đạo của ông- Chủ nghĩa nhân đạo mang tên Makarenko. Nội dung chủ yếu của nó là: lòng tin vào con người, cách đòi hỏi đối với con người và sự tôn trọng đối với con người .

Ngày nay, các nhà giáo dục nhiều nước trên thế giới khi nghiên cứu và vận dụng lý luận giáo dục của Makarenko đều ghi nhận giá trị to lớn của phương pháp “bùng nổ”. Bởi vì, nó không chỉ có tác dụng đối với việc giáo dục trẻ hư, “người lớn hư”, mà còn cả đối với việc giáo dục những con người bình thường nữa.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. A.X. Makarenko (2002), *Giáo dục trong thực tiễn* –NXB trẻ.
2. A.X. Makarenko (1962), *Bài ca sư phạm* – NXBVH – Viện văn học.
3. Võ Quang Phúc (1987), *Từ bài ca sư phạm đến Xuân An* – NXBTPHCM.
4. Hà Nhật Thăng – Đào Thanh Âm (1997), *Lịch sử giáo dục thế giới* – NXNGD.

Abstract:

The story of the method of “making critical changes”

The story of the method of “making critical changes” belongs to A.S. Makarenko ‘s educational methodology. It is a method related directly to putting humanism into education which is named Makarenko. It has a big meaning and impacts on educating not only disadvantaged children and adults with misbehaves but also normal people.